

Foto – šef un cilvēks raksturo privāto arhīvu

“Skolotāj! Manu skolotāj! Ja vien Jūs zinātu, cik mīļa man esat! Neizsīkstoša mīlestība pret katru. Tieši tā padara Jūs tik neatkarotajam, mīļam un starojošam. Ja man simboliski vajadzētu Jūs uzzīmēt, es zīmētu sauli un smaīdu,” šos sirsnības pilnos vārdus latviešu valodas un literatūras skolotājai Birutai Virkavai rakstīja kāds skolēns, kad beidza pamatskolu un devās mācīties tālāk, uz Rīgu. Biruta Virkava bērnu un jauniešu Ādažos skolojusi teju pusgadsimtu – 49 gadus, pieredzot gan sirdi aizkustinošus un mīļus, gan arī mazliet sāpīgus brīžus. Taču sāpīgais no atmiņām padziest viegli un ātri, jo Biruta Virkava ir optimiste: “Kāda jēga dzīvošanai bez prieka? Priecājos par katru mazumiņu!” Arī tagad, esot pensijā, uzskats par to, kādām jābūt skolotāja un skolēna attiecībām, nav mainījies: “Man gribētos, lai skolēns justos brīvi un skolotājam varētu pateikt to, ko nevar uzticēt nevienam.”

Biruta Virkava savās mājās sagaida ar karstu kafiju un sarūpētiem cienastiem. Mūsu sarunu ik pa mirklim pārtrauc smieklī par skolotājas pieņemtajiem minčiem. Izstrādājot dažādus pigorus un ik pa brīdīm smidzinot, tie lido te uz vienu,

un gāju meklēt to minku. Atradu, ieliku azotē un nesu uz mājām,” stāsta skolotāja. “Vai negribēja mukt prom? Tomēr – ielas minka,” saku. “Nē, gluži otrādi – pieglaudās un pavisam mierīgi sēdēja, kamēr tikām līdz mājām.” “Vai cilvēka cietsirdībai tiešām nav robežu? Es nevaru to saprast,” prāto Biruta Virkava. Tikpat ļoti viņa neizprot mūžīgi neapmierinātus, sabozušos ļaudis, kuri pārtiek no negatīvām emocijām: “Es nekādi nevaru saprast pensionārus. Zvana uz Latvijas Radio un lamājas: “Viss – slikti!” Esmu piedzīvojusi pēckara laiku, un pat tad – nevajadzēja tā žēloties.” “Un arī slimības rodas no negācijām. Kad biju jauna, 20 gadus negāju pie ārsta vis-

te – otru pusī. Jau sarunas sākumā jaušams, ka Biruta Virkava pret apkārtējo pasauli nemaz nav vienaldzīga – par daudz ko sāp sirds. Īpaši – par cilvēka cietsirdību, nejutību un vēsumu. “Man tiešām jāapskauž tie, kuri spēj nejust. Tie cilvēki laikam ir ļoti laimīgi. Bet es nevaru. Man tā sāp sirds, kad redzu pamestus, vientuļus minkas. Katru rītu man viens kaķītis visu laiku skrēja pretī. Kamēr ārā nebija auksti, es vēl biju mierīga, bet, kad solīja, ka naktī būs minuss 30, nevarēju gulēt. Visu laiku domāju. Un tā kādā naktī, kad ārā tiešām bija minuss 30, saģērbos

tajā iekrīt. Esmu to redzējusi tik burtiski, cik vien iespējams. Pat grūti aptvert, cik ļoti!”

Pēckara laiks un lauku skola

Biruta Virkava dzimusi, augusi un skolojusies vēju pilsētā Liepājā. Pēc Liepājas pedagoģiskās skolas diploma iegūšanas norīkota uz mazu lauku skoliņu pie pašas Lietuvas robežas – Ģeistautu pamatskolu, kas atradās kādus 5 km no Rucavas. “Tas bija 1951. gads. Skola izskatījās kā liela lauku māja. Aizgāju ar vienu čemodānu. Man bija viena izejama, viena – darba kleita, svārkī un pāris blūzītes. Kurpes bija ar brezenta virsmu, vienīgi – krāsotas. Bērni līdz pirmajam sniegam uz skolu gāja plīkām kājām. Skolā bijām tikai divas skolotājas – mācību pārzīne un es. Uz Ģeistautiem varēja nokļūt tikai ar smago auto ar koka kulbu. Ja samaksāja trīs rubļus, aizveda. Ģeistautos veikala nebija. Reizi nedēļā braucu uz Liepāju – nopirku maizi visai nedēļai un vēl kādu pavalgu. No vietējiem iegādājos spaini kartupeļu. Katru dienu vārijām kartupeļus, mainījām tikai mērces. Dzīvoju vienā istabīņā, tajā pašā skolā. Pēc kara, 1946. gadā, bija cilvēki, kuri dabūja miltus vai siļķes, un tad ātri uz tirgu prom. No miltiem cepa pončikus, tas bija vienīgais gardums,” atceras Biruta Virkava. “Kara laikā dzīvojām laukos. Pēc kara Liepāja bija sagrauta, arī māja, kurā ar vecākiem dzīvojām. Kāds kārums bija kā brīnums, kas nokritis no debesīm, tādēļ arī vecākiem cilvēkiem ir grūti saprast, kā bērni šodien var *ņeckārties* ar ēdienu,” stāsta skolotāja.

No Limbažiem uz Ādažiem

“Nostrādāju šajā skolā piecus gadus, pēc tam ļoti gribēju atgriezties Liepājā, bet tur skolotājiem darba nebija. Tad strādāju Liepājas bērnu namā par audzinātāju un paralēli mācījos Liepājas Pedagoģijas institūtā. 1960. gadā mani nozīmēja darbam Limbažu vidusskolā, bet es gri-

” Vēlāk pret mani jau bija citāda attieksme – ka vienkārši esmu viena veca skolotāja.

pār. Vienīgā nopietnā slimība bija plaušu karsonis. Tagad, vecumā, gan ir citādāk,” stāsta skolotāja. Biruta Virkava dalās arī vairākos dzīves notikumos, kas viņai līcis domāt par to, ka pār pasauli tomēr valda taisnīguma likums: “Pastāv tomēr arī taisnīgums. Mana dzīves pieredze rāda, ka viss nāk atpakaļ. Patiešām! Redzu to gan tuvu cilvēku, gan arī tālāku paziņu dzīvēs. Kas otram bedri rok, tas tiešām pats arī

bēju būt tuvāk Rīgai. Caur mātes māsām, paziņanos dabūju darbu Ādažos, bet bija revīzija, kas atklāja, ka neesmu aizgājusi uz to skolu, uz kuru biju nozīmēta. Mani pasauca uz ministriju: “Kā tad tā? Ko esat iedomājusies?” Bet es biju sazvanijusies arī ar Limbažiem, viņiem savā skolā pedagogu tomēr nevajadzēja, bet Limbažu rajonā – gan. To es negribēju. Ministrijai teicu, ka trīs gadus nesāņēmu no institūta

stipendiju, jo strādāju un ka man ir tiesības pašai izvēlēties skolu, kurā gribu strādāt. Un tad visiem mute bija ciet!" atceras Biruta Virkava un turpina:

"Ādažu astoņgadīgajā skolā (pēc arhitekta Paula Kundziņa projekta 1927. gadā celtajā, kuras šobrīd vairs nav. M.G.)

1961. gads. Pirmais Birutas Virkavas pavasaris Ādažos.

man ledeva mazu istabiņu lejā, pirmajā stāvā, kurai blakus bija mazs – melns priekšnamiņš. Manā istabiņā bija gulta un galds, vairāk – nekas. Trešajā stāvā bija iekārtotas telpas internātam – tiem bērniem, kuri dzīvoja tālu no skolas. Skolā bija tikai sausā tualete. Tā kā alga bija ļoti maza, pirmos gadus piestrādāju arī pionieru nometnēs. Gājām ekskursijās, bija interesanti. Tā kā biju latviešu valodas skolotāja, gribējās mācīt ne tikai līdz 4. klasei, bet vispirms bija jāaizaudzina bērni līdz 4. klasei, tikai pēc tam varēja tikt pie audzināmajiem līdz 8. klasei."

Latvijas iepazīšanas prieks un ekskursijas

"Jaunībā man ļoti patika fotografēt. Pati arī taisīju bildes. Jaunībā vispār biju ļoti enerģiska. Tā kā biju viena – bez vīra un bērniem, man daudz ko lika darīt, bet es arī neatsacīju. Ļoti daudz ar klases bērniem devāmies pārgājienos un ekskursijās. Daudz staigājām, devāmies pārgājienos, izbraukājām visu Latviju. Kad beidzās mācību gads, ar kādu man ļoti mīļu klasi veselu nedēļu gājām gar Salacas upi. Ar kādiem 10, 11 skolēniem. Atradām skaistas vietas, uzcēlām teltis, gulējām pat siena šķūnī. Atgriezāmies ar tulznainām kājām mājās, bet nākamajā dienā man jau vajadzēja skriet pie vienas bijušās skolnieces uz kāzām. Tas bija jautri! Ļoti bieži devāmies arī uz teātri. Kāda skolniece, kura pati pie manis reiz bija mācījusies, gribēja, lai arī viņas bērns nonāktu manā klasē, tieši tādēļ, ka bieži devāmies dažādās ekskursijās. Kad biju

jauna, vecāki vēlējās, lai bērni tiktu pie manis, uz vecumu jau citādi," atminas skolotāja.

Nesavinot otra sirdi

Kādiem jābūt klases bērniem, lai jūs tos sauktu par miļiem?

Kad klases koldols ir ļoti sirsniņš. Bērni ir ļoti atsaucīgi uz visu. Paši vēlas doties ekskursijās, uz teātri. Ja skolēni novērtē un atzīst skolotāja darbu, pozitīvi par viņu atsauca, tad skolotājam veidojas īpašs kontakts ne tikai ar bērniem, bet arī viņu vecākiem. Un tas notiek tādēļ, ka

skolēns skolotāju ir izpratis. Ja skolēns vecākiem saka: "Viņa ir mana miļākā skolotāja! Kādēļ lai vecāki neticētu? Ja skolotājs ir ass, vecākiem par bērnu stāsta sliktu, piemēram, viņš ir slinks, neko nedara, izkrata savu sirdi, tad saskarsme ir pazaudēta. Skolotājam jābūt diplomātam. Viņš nedrīkst izrādīt savas emocijas ne bērniem, ne vecākiem. Pedagoģi nedrīkst savainot bērna sirdi. Cilvēki vien esam. Mēs jau paši arī neesam nekādi dievi. Kad padomāju, kā pati rīkojos, kad biju savu audzēkņu vecumā, vieglāk izprast jauniešus. Protams, arī tāda absolūta brīvības izjūta ne vienmēr nāk par labu. Skolēni ir dažādi. Vienu tā iespaido pozitīvi, bet citu – gluži otrādi.

Jūs esat strādājusi ar bērniem no 20. gs. 50. gadiem līdz pat 2009. Vai iespējams sajūst, ar ko katru bērnu un jauniešu paaudze atšķiras?

Zināt, jā, agrāk tiešām bija lielāka cieņa un pietāte pret skolotāju. Kad atnācu uz Ādažiem, man bija ap 30. Vecākie kolēģi man deva padomu vienmēr ieturēt distanci, taču es tam nepiekrītu. Man vienmēr gribējies paslavēt, paglaudīt galviņu, ja zālē pietrūkst vietu, tad paņemt klēpi. Vecākie kolēģi aizrādīja,

lai es tā nedarot, sakot: "Kāpēc tu viņu auklē?" Mūsdienās pastāv uzskats, ka starp skolotāju un skolēnu jāvalda savstarpējas sapratnes atmosfēra. Es vairāk piekrītu tam. Man gribētos, lai skolēns justos brīvi un skolotājam varētu pateikt to, ko nevar uzticēt nevienam. Ja viņam kas sirdi nomāc, lai ir viens cilvēks pasaulē, kuram to izstāstīt. Tomēr, lai varētu uzticēties, ir jābūt atvērtība un atbalsts. Jābūt drošam, ka par viņu neņirgāsies, nesūdzēsies, lai viņš varētu rast kādu patvērumu. Ja bērns šo patvērumu rod pie manis, es jūtos ļoti aizkustināta. Ja skolēns ir uzticējies, tas man nozīmē ļoti daudz. Tas ir ne tikai pedagoģisks, bet arī cilvēcis sasniegums. Pedagoģam jābūt iejūtīgam. Vēlos izmantot iespēju un pateikties visiem bijušajiem kolēģiem. Lai gan piecus gadus vairs nestrādāju skolā, kolēģu sirsniņā attieksme jūtama vēl tagad. Viņi mani nav aizmirsuši – atceras visos svētkos un man svarīgajās dienās. Ja kādam no kolēģiem tuvojas dzimšanas diena vai skolā notiek kādi citi svētki, Edīte Kāna

1955. gadā ar bērnu nama audzēkņiem Liepājas Bērnu namā.

vienmēr cenšas man par to pavēstīt. Savlaicīgi piezvana un paaicina, vai nevēlos pievienoties. Šajos pasākumos jūtos kā starp savējiem vēl joprojām. Edite Kāna ir viens no tiem cilvēkiem, kuru ļoti cieņu. Gan kā izcilu pedagogu, gan cilvēku. Viņa nekad ne par vienu skolēnu citu kolēģu klātbūtnē nav pateikusi nevienu sliktu vārdu. Viņas dziļā cieņa gan pret kolēģiem, gan skolēniem, kā arī pret ikvienu cilvēku ir apbrīnojama. Gribu teikt tikpat siltus vārdus par skolas direktori Daci Dumpi – viņas uzmanība, rūpes un interese ir vienmēr jūtama.

Sirdsmīļā klase

Vai ir kāda klase, kas īpaši palikusi sirdī un prātā?

Jā, pati pirmā audzināmā, kad vispār sāku strādāt Ādažos, un vēl viena – bijusi skolotājas Līvijas Egles klase, kuru paņēmu pie sevis audzināšanā no piektās klases. Kad skolotāja Līvija Egle slimoja, es dažkārt gāju viņu aizvietot. Jau toreiz jutu, ka šajā klasē bērni ir ļoti sirsniņi un atraisīti. Jau tad man šie skolēni tiešām ļoti patika. Viņos bija tāda īpaša labestība. Es biju ļoti laimīga ar viņiem. Tie bērni, kuri mācījās pie skolotājas Līvijas Egles, vienmēr bija tādi ļoti sirsniņi un mīļi.

Tas vēlreiz parāda, cik ļoti liela nozīme ir skolotāja personībai...

Jā, tiešām, tas ir talants. Viņas audzinātie bērni ir ne tikai interesanti un sirsniņi, bet arī patstāvīgi. Atceros, kā reiz redzēju, ka pirmās klases skolēns pats iet ar tējkannu pēc ūdens. Ieraugot mani, viņš paziņoja, ka visiem vāra tēju. Liela nozīme arī tam, vai klasē ir pozitīvs, labestīgs lideris. Tāds klases kolektīvā var ienest pārmaiņas. Šajā klasē bija tādas meitenes, kuras palīdzēja un pēc stundām mācījās kopā ar tiem, kuriem matemātikā galīgi negāja.

Un šie gaišie vārdi, kurus Jums parādīju (*šā raksta ievadā M.G.*), nāca no cilvēka, kurš mācījās šajā manā mīļajā klasē. Šī vēstule man ir kā svētbilde. Tā ir pateicība visam manam darba mūžam. Nevienu dienu neesmu nožēlojusi, ka visu mūžu esmu nostrādājusi skolā. Reizēm atnāk jaunie skolotāji un saka – nē, man te riebjas, iešu strādāt, kur vairāk maksā! Man tāda doma nekad nav bijusi.

Vai Jums bijušas kādas īpašas metodes, kā klases kolektīvu saliedēt?

Piemēram, iedevu katram lapu, uz tās visiem jāuzraksta, kura cilvēka uzvedība klasē nepatīk, kura – gluži otrādi – iedvesmo un sagādā pozitīvas emocijas. Aptaugas bija anonimas. Jautāju arī, kāds bijis lielākais pārdzīvojums, kad skolotājā jūtas vilies. Pēc tam to visu kopā

” Skolotājs nedrīkst savainot bērna sirdi. Cilvēki vien esam. Mēs jau paši arī neesam nekādi dievi.

pārrunājām. Tie, kuri vēlāk uzzināja, ka viņu uzvedība citiem sagādā ciešanas, sākumā apvainojās, bet beigās tomēr centās laboties. Ne jau vienmēr viss bijis ideāli. Viens otrs manis dēļ varbūt arī bijis sarūgtināts. Reizēm tagad skolēni pienāk klāt un jautā: “Labdien, vai jūs zināt, kas esmu?” Diemžēl dažkārt vārdus esmu aizmirsusi, bet, ja paši atzīstas, kā sauc, tad atminos. Satiekoties parasti saku: “Priecājos, ka esat palikuši Latvijā, neesat aizbraukuši.” Man ļoti sāp sirds par tiem audzēkņiem, kuri pametuši Latvijā, lai pelnītu maizi smagā darbā ārvalstīs. Tad es saku: “Paldies, ka dzīvo Latvijā!”

Skolotājs – seniors

Kā, strādājot skolā, panācāt, ka Jūs ciena?

Ir jau arī bijušas situācijas, kad neciena, bet es tomēr beigās panāku, ka pārdarītājam ir jānokaunas. Isī pirms pārtraucu strādāt skolā, vēl turpināju tajā darboties ar pagarināto grupu. Piebraucu, noliku savu auto un gāju gar skolu. Tajā laikā parasti bija starpbrīdis. No trešā stāva kaut kādi vecāko klašu puikas kļiedza, mēdijās. Vairākas dienas gāju garām, un atkal – tas pats jembasts. Man bija kauns iet garām. Vispār vecākiem pedagogiem skolā ir grūti. Attieksme pret pedagogu – senioru ir nievājoša. Tā nav tikai skolā, bet sabiedrībā

Skolotāja Biruta Virkava 34 gadus. Foto uzņemts Rīgas fotosalonā 1964. gadā.

20. gs. 70. gadi. Foto no raksta par skolotāju Birutu Virkavu izdevumā “Skola un Ģimene”.

vispār. Pārmest bērnam, ka viņš tāds izaudzis, laikam nav jēgas. Tam tomēr ir dziļāks iemesls. Atceros, kā man svieda ar sniega pikū. Pagriežos, šie smejas. Atceros, ka reiz, aizvietojojot kolēģi, kura bija slimnicā, mācīju klasi, kas man agrāk bija likusies tik mīļa... Visi skolēni bija tik mīļi, gluži kā cāliši. Kādus trīs gadus viņus nebiju redzējusi, bet pret mani jau bija citāda attieksme – ka vienkārši esmu viena veca skolotāja. Patika preti parunāt un pasmierties, pie sevis pasminēt. Tas tādēļ, ka vecs cilvēks. Mūsu sabiedrībā nav cieņas un iecietības pret vecāku ļaunību nevarību. Ja iekāp tramvajā, vietu nedod, ja paklūpi, pasmejas. Kāda vecāka skolotāja vēlējās aiziet pie zobārsta skolā, saku – aizvedišu, bet viņa – nē, tikai tad, kad bērni neredz. Neveikli eju, kāds rādis ar pirkstiem, smiesies. Es, piemēram, reiz gāju uz trešo stāvu, kad viens no augšas kaut ko uzlēja uz galvas. Vai tā bija limonāde vai kas... Uzklāju augšā, visi sēž un izliekas par beigtiem. Tā ir tāda varonība – parādīt citam, redz, ko es varu izdarīt! Man šķiet, šī necieņa nāk no ģimenes, jo citādi – no kurienes bērnam tāda būtu?

Drīzāk esat pesimiste vai optimiste?

Skaidrs, ka optimiste! Katrā ziņā. Dzīve bijusi raiba, bet neesmu par to apbēdināta. Tikai žēl, ka tā tik ātri pagājusi. Pārāk ātri.

Ir sajūta, ka daudz dots?

Jā, bet daudz arī saņemts. Visvairāk atmiņā palikusi lielā sirsniņa un mīlestība.

Monika Griezne